

Документи свідчать...

УДК 930.2(378)"1964/1972"

Крижанівський В. М.

СПОГАДИ РОДИНИ ПОЛЯРУШІВ ПРО ГЛУХІВСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ (1964 – 1972 РР.)

У статті вперше опубліковано спогади родини Полярушів про інтелектуальне життя Глухова у 1960-х роках.

Ключові слова: Глухів, педагогічний інститут, аспірантура, спогади, О. Є. та Т. І. Поляруші, О. Д. Томчук.

Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка має майже півторастолітню історію, яка, на жаль, не достатньо висвітлена у наявних краєзнавчих дослідженнях [16 – 17]. Подальша системна реконструкція минувшини Глухівського вишу неможлива без суттєвого розширення наявної джерельної бази. Розуміючи важливість як історичного джерела збереженої актової та справочинної документації, також доцільно фондувати документи особового походження (мемуари, щоденники). Саме до останньої групи документів належать спогади подружжя Полярушів, які з 1964 по 1969 роки працювали у тодішньому педінституті. Спогади написані на наше прохання кіровоградцями О. Є. та Т. І. Полярушами восени 2012 року. Попри свою стислість матеріали характеризуються високим рівнем достовірності, які підтверджується інформацією особових справ, що зберігаються у вузівському архіві. У документі рельєфно відображено людські якості очільників та викладачів інституту (багаторічного ректора О. Д. Томчука, профорга М. В. Сущенка, викладача В. Г. Горпинича, подружжя О. Є. та Т. І. Полярушів). До безсумнівних переваг цих спогадів належить віддзеркалення повсякденного життя української інтелігенції Глухова 1960 – початку 1970-х років. Окрім цього, у спогадах побіжно окреслено подальшу долю глухівських педагогів В. О. Горпинича, З. Ю. Крутя, Н. О. Головань, О. Є. та Т. І. Поляруш.

Нижче подаємо спогади О. Є. та Т. І. Полярушів, які зберігаються в науковому архіві автора цієї статті. Копія спогадів передана Глухівському історико-педагогічному музею. Документ є автографом і передається без втручання в оригінальний текст.

***

Шановні колеги-глухівчани!

Ці рядки – наші спогади про той незабутній час, коли ми, молоде подружжя Полярушів (Олег Євгенович¹ – далі О. Є., і Тамара Іванівна² – далі Т. І.) розпочали перші кроки до майбутнього фаху – педагогів-філологів вищої школи. Ці спомини про нашу молодість, про Глухів і, звичайно, про Глухівський педінститут тих часів, про наших перших колег і

¹ Поляруш Олег Євгенович народився 5 січня 1940 року у с. Березівка Хмельського району (нині Маловисківський район) Кіровоградської області в сім'ї колгоспників. З 1959 по 1964 рік навчався на філологічному факультеті Київського державного університету ім. Т. Шевченка (нині – Київський національний університет імені Т. Шевченка). З 15 серпня 1964 року працював в Глухівському педінституті викладачем дитячої літератури. Першого вересня 1965 року призначений старшим викладачем сучасної української мови, а з 7 вересня цього ж року – головою предметно-методичної комісії мов і літератури. 6 жовтня 1969 року звільнений з роботи у зв'язку із вступом до аспірантури Київського педінституту імені О. М. Горького (нині – Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова) [11].

² Поляруш Тамара Іванівна народилася 6 серпня 1941 року в с. Понорниця Понорницького району (нині смт Коропського району) Чернігівської області. Упродовж 1948 – 1958 років навчалася у Понорницькій середній школі. З 1959 по 1964 роки навчалася на українському відділенні філологічного факультету Київського державного університету ім. Т. Шевченка (нині – Київський національний університет імені Т. Шевченка). Під час навчання перебувала на річній практиці з польської мови у Варшавському університеті. З серпня 1964 по листопад 1968 року працювала у Глухівському педагогічному інституті [12].

наставників, зрештою, про інші деталі тогочасного нашого буття і про наступні наші життєві етапи.

Йшов 1964-й рік. У червні в Києві вже одцвіли каштани, а ми, випускники українського відділення філологічного факультету Шевченкового університету, складали випускні іспити, захищали дипломні роботи. На останньому екзамені з української мови вже по його завершенні наш улюблений викладач і куратор курсу професор Ілля Корнійович Кучеренко (свігла йому пам'ять!) запросив до розмови Т. І. А йшлося про те, що ректор Глухівського педінституту звернувся до декану з проханням направити на викладацьку роботу до цього закладу кращого випускника чи випускницю для читання курсів української мови. Кафедра української мови вирішила рекомендувати саме Т. І., вона, мовляв, і родом з тих країв (із селища Понорниця, нині Коропського р-ну Чернігівської обл.), і за всіма даними кафедра рекомендує саме її.

Ми на той час були вже одружені і, як кращі випускники, при розподілі мали право вибору місця майбутньої роботи, отож, з усього "кращого", що було, вибрали Макіївку, що на Донбасі. Аж раптом такий поворот долі! Порадившись між собою, з рідними, не довго думаючи, вирішили: їдемо до Глухова, так би мовити, на "оглядини", перед тим, звичайно, зателефонували до ректора Олександра Дмитровича Томчука¹.

До нього ж одразу по приїзді, ми й завітали. Ця людина – ректор! – справила на нас надзвичайно приємне враження: діловий, спокійний, розважливий і, разом з тим, надзвичайно простий, по-батьківськи людяний був Олександр Дмитрович у тому першому спілкуванні з нами, молодими, по суті, його дітьми за віком і статусом. Крім ректора, у цій розмові брали участь проректор Ковмір Ю. О.² і секретар парткому Суценко М. В.³ З Т. І. проблему

¹ Томчук Олександр Дмитрович народився у 1910 році у с. Поляхове (з 2012 року – с. Поляхова) Заславського повіту Волинської губернії (нині Теофільський район Хмельницької області) у селянській родині. У 1928 році закінчив школу і наступні два роки пов'язав з Шепетівським педтехнікумом. З 1930 по 1934 роки працював на посадах вчителя та директора у школах Хмельницької області. Упродовж 1934 – 1938 років навчався на географічному факультеті Київського педагогічного інституту. Наступні три роки працював асистентом кафедри економічної географії цього ж вишу. Одночасно перебував в аспірантурі Інституту економіки АН УРСР. Упродовж 1945 – 1946 років перебував на посаді заступника директора по навчально-науковій роботі Рівненського учительського інституту. 1946 – 1947 роках О. Д. Томчук працював викладачем Глухівського педінституту. Упродовж 1947 – 1949 років перебував в аспірантурі Інституту економіки АН УРСР. 1949 році захистив успішно кандидатську дисертацію з економіки. З 1949 по 1952 роки перебував на посаді заступника директора по науково-навчальній роботі Білгород-Дністровського (Ізмайльського) учительських інститутів, а упродовж наступних двох років очолював кафедру в Бердичівському педінституті. Після повернення у Глухів 17 років (з 1954 по 1971 роки) очолював Глухівський педагогічний інститут. З 1971 року працював доцентом кафедри марксизму лєнінізму. У 1987 році вийшов на пенсію [14].

² Ковмір Юхим Омелянович народився 15 жовтня 1908 року в селі Дуліцькому Велико-Половецького району (нині Сквирський район) Київської області в селянській родині. Після закінчення механічної професійної школи рік (1926 – 1927 рр.) працював слюсарем на цукровому заводі (с. Шамраївка, Київська область). Упродовж 1927 – 1931 років навчався в Інституті народної освіти у місті Києві. З 1931 по 1935 роки працював у Глухівському педінституті на посадах викладача та заступника директора по науково-навчальній роботі. Після закриття історичного факультету переведений до Ворошиловградського педінституту на посаду декана та викладача історичного факультету. З 1938 по 1941 рік працює заступником директора та завідуючим кафедри Житомирського педінституту. З кінця червня 1941 року у складі радянської армії, а з осені 1941 року брав участь в організації підпільної роботи в тилу ворога. Був уповноваженим оргбюро ЦК КП(б)У по Київській області, комісаром бойових підпільних груп, а з 1943 року – комісаром з'єднаних партизанських загонів 5-го батальйона Київського партизанського з'єднання імені Хрущова. У січні 1944 року Український штаб партизанського руху направив Ю. О. Ковміра у розпорядження Міністерства освіти УРСР. У 1944 році призначається уповноваженим по відбудові вузів Житомирської області, а невдовзі призначається заступником директора Житомирського педінституту. З 1946 по 1957 роки очолював Житомирський педінститут, одночасно керував кафедрою історії СРСР та УРСР. З 1946 по 1956 роки член пленуму Житомирського МК КП України. За вказівкою заступника міністра освіти УРСР тов. Руська О. М. управління кадрів Міністерства освіти був забов'язаний перейти на роботу до Глухівського педагогічного інституту. У Глухівському виші з 1957 року займав посаду заступника директора (проректора) по навчально-науковій роботі, а з 1961 року – старшого викладача кафедри історії КПРС. 1966 році обраний деканом факультету підготовки вчителів 1-4 класів. На вересень 1967 року в інституті читав лекції та семінари з історії КПРС та методики викладання історії. Окрім цього працював над монографією «Російсько-українські революційні зв'язки (30 – 60 рр. XIX ст.)». Також Ю.О. Ковмір був співавтором навчального посібника з історії УРСР для старших класів середньої школи. 6 вересня 1967 року звільнений у зв'язку із переходом на інше місце роботи у Київській області [14].

³ Суценко Микола Васильович народився в 1930 році в місті Білопілья Сумської області у сім'ї робітника. У 1946 році закінчив місцеву семирічну школу та упродовж наступних чотирьох років навчався у Білопільському педучилищі. З 1950 по 1952 рік працював вчителем історії та географії у Річанській середній школі Білопільського району. З вересня 1953 по липень 1955 року навчався у Центральній Комсомольській школі при ЦКВЛКСМ в Москві. З 1955 по 1960 рік працював секретарем Сумського обкому комсомолу. Одночасно з 1951 по 1956 роки здобував вищу освіту на заочному відділенні історичного факультету Сумського педагогічного інституту. З 1960 по 1963 року навчався в Академії суспільних наук при ЦК КПРС та

працевлаштування вирішили одразу: буде читати лекції і вести практичні заняття з сучасної української мови (додамо, що перед тим від них виїхала до Черкас доцент Мукан Гафія Михайлівна¹, з якою пізніше, вже в Кіровограді, ми познайомилися і підтримували добрі людські стосунки).

А ось з О. Є. як бути? І тут до розмови підключився профорг М. Сущенко: треба і його брати, адже, крім того, що він теж має добру фахову підготовку, О. Є. ще й член КПРС, має пристойний досвід роботи в комітеті комсомолу університету. Вирішили, що він може читати курс дитячої літератури на педфаці. І хоч в університеті ми такого курсу не вивчали, проте його освоєння не було особливою проблемою, і ми погодилися.

Перше враження нас окрило: адже вищ, нехай і маленький, нехай і провінційний, з одним лише факультетом підготовки вчителів початкових класів, - усе ж не Донбас, де, як ми знали наш фах українців був не в особливий "моді".

Потім були формальності з перерозподілом і домовленість, що приступаємо до праці 15 серпня, тоді й побутові проблеми вирішуватимемо.

За цей день нашого короткого знайомства з містом ми вже його полюбили: невеличке, ошатне, спокійне, інститут доглянутий, усе чисто, прибрано, зелено. Сумно тільки було, коли ми побачили занедбані будівлі старих козацьких церков, у одній з яких, як нам казали було зерносховище, іншу пристосували для автовокзалу (!).

У серпні, як і домовилися, ми прибули на роботу. Постала проблема житла: квартира в якій жила родина Г. М. Мукан, була ще зайнята. Отож, вихід один – шукати приватне помешкання. Тут спливає в пам'яті ще один вельми цікавий епізод. Родина ректора О. Д. Томчука мешкала поряд з інститутом, де, до речі, проживало і чимало викладачів. У серпні – час відпусток, і сім'я Томчуків² збиралася на відпочинок. Так несподівано для нас Олександр Дмитрович пропонує нам пожити цей час у його квартирі. Уявіть собі, як це нас і подивувало, і спантеличило: ректор довіряє нам своє помешкання, нам, кого він ледве що пізнав, щойно прийняв на роботу. І в цьому, як і в багатьох інших моментах, виявилася його велика людяність, надзвичайна простота. Адже ми тимчасово мешкали в поганенькому совковому готелі, за яким треба було ще й платити. А тим часом мовляв, ви підшукаєте собі приватне житло. Так ми і вчинили. Розкошували в ректорських апартаментах і підшукували собі квартиру. І невдовзі знайшли. У добротному приватному будинку неподалік інституту ми зняли невеличку затишну кімнатку за 25 крб. Господарі наші – подружжя Демидових – уже літні люди, надзвичайно привітні і щирі. Теплі стосунки з ними ми підтримували ще тривалий час. Щоправда, в цю кімнату нам довелося купити необхідні меблі на виплат: диван, стіл, стільці, шафу. Усе це пізніше нам згодилося, коли навесні ми таки отримали квартиру з пічним опаленням у невеличкому будинку по вулиці Московській, де до того мешкала сім'я доцента Г. М. Мукан. Але то було пізніше, коли в нас народилася донечка Ірина. Так, так, вона у нас глухівчанка з народження. Зараз вона з родиною мешкає у Києві. І Ірина, і її чоловік також

захистив кандидатську дисертацію на тему: «Ріст культурно-технічного рівня робітничого класу України в 1956 - 1961 роках». У Глухівському педінституті почав працювати із серпня 1963 року. У грудні цього ж року був призначений завідувачем кафедри марксизму-ленінізму. У березні 1967 року був звільнений з роботи у зв'язку із переходом на інше місце роботи [13].

¹ Мукан Гафія Михайлівна народилася у 1922 році у с. Будеї Кодимського району Одеської області у родині селян. З 1939 по 1946 роки навчалася на українському відділенні філологічного факультету Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова. Під час війни проживала та працювала у сільському господарстві с. Євменівка (Чернянський р-н, Одеська область) та с. Будеї (Кодимський район, Одеська область). З 1946 по 1952 роки викладала українську мову в Білгород-Дністровському учительському інституті. У 1952 році цей навчальний заклад був переведений у Ізмаїл. До 1956 року працювала старшим викладачем української мови в Ізмаїльському педагогічному інституті. У 1956 році, у зв'язку із переведенням літературного факультету з Ізмаїльського педагогічного інституту до Одеського університету, переходить до Глухівського педагогічного інституту. Під час роботи в Глухові написала кандидатську роботу на тему «Придунайські говори». У 1960 році відповідно до наказу Міністерства освіти УРСР від 7 березня була нагороджена знаком «Відмінник народної освіти УРСР». У серпні 1964 року була звільнена з роботи у зв'язку із переходом на роботу до Черкаського педагогічного інституту [9].

² Дружиною була Томчук Анастасія Денисівна 1921 року народження. У подружжя було троє дітей: Людмила (1946 р. н.), Лариса (1950 р. н) та Сергій (1958 р. н.) [14].

викладачі вишів, із науковими ступенями і званнями. Виховують двох донечок: старша – Оксана – студентка, Марійка ще школярка.

Але усе це вже потім склалося. З вересня ми обоє з головою занурилися в роботу: підготовка до лекцій, практичних занять – усе це в напруженому режимі. Проте всі труднощі долалися успішно, адже за плечима була ґрунтовна філологічна база Київського університету. Саме тоді ми оцінили по-справжньому наших університетських наставників, Педагогів з великої літери І. К. Кучеренка, професора, доктора наук, П. П. Кононенка, знаного нині професора, літературознавця, і багатьох інших.

Швидко влилися в колектив. Завідувачем предметно-методичної комісії мов і літератури був Володимир Олександрович Горпинич¹. Він у той час завершував роботу над кандидатською дисертацією і, як людина вже досить компетентна в наукових справах, швидко залучив нас у коло наукових інтересів і майбутньої перспективи молодих науковців. Т. І. він запропонував збирати матеріали з топонімії Сумщини, давав корисні поради щодо шляхів і методів збирання і опрацювання матеріалів, зібраних з уст місцевого населення та шляхом анкетування. Саме його поради, настанови, особисті контакти з ученими-ономастами в майбутньому добре прислужилися Т. І. при написанні кандидатської дисертації.

Були в колективі комісії люди різних фахів: і україністи, і методисти, і викладачі іноземних мов. Приємні людські стосунки сприяли становленню нас як молодих спеціалістів. І досі з приємністю згадую наших колег В. Д. Глущенко², Є. О. Черепанову³, Й. М. Казнадзея⁴ і

¹ Горпинич Володимир Олександрович народився 26 листопада 1927 року в с. Варварівка Гуляйпільського району Запорізької області в селянській родині. Після закінчення Хвалибогівської семирічки цього ж району в 1946 році вступив до Гуляйпільського педучилища. З 1946 по 1952 роки працював у школах Івано-Франківської області. Паралельно здобував вищу освіту на заочному відділенні філологічного факультету Станіславського учительського інституту. Упродовж 1953 - 1958 років навчався на філологічному факультеті (російське відділення) Дніпропетровського державного університету. Наступні чотири роки працював у школах Кіровограда та Кіровоградської області. З серпня 1962 року працює на посаді асистента у Глухівському педагогічному інституті. 1 жовтня 1963 року призначений на посаду старшого викладача, а 19 січня 1965 року – на посаду виконуючого обов'язки декана факультету педагогіки і методики початкової освіти. Упродовж 1962 – 1965 років займався активною науковою діяльністю, що виявилось у виході дев'яти публікацій у наукових збірниках Глухова, Дніпропетровська, Києва, Полтави. 30 серпня 1966 року звільнений з роботи у зв'язку із обранням по конкурсу до іншого вишу [3].

² Глущенко Віра Дмитрівна народилася 22 травня 1920 року у місті Нова Одеса Миколаївської області у родині робітника. Після закінчення десятирічної школи з 1937 по 1945 рік навчалася на філологічному факультеті Київського університету. З 1945 по 1950 рік викладала українську літературу в Рівненському учительському інституті. У наступні шість років працювала викладачем української мови та методики літератури у Бершадському та Тульчинському педучилищах. Серед авторів-методистів Тульчинського педучилища приймала участь в складанні і виданні підручника для початкової школи (читанка для другого класу, яка станом на 1976 р. витримала 17 видань). З 1956 по 1960 рік працювала методистом в Омському інституті вдосконалення вчителів, а у наступні п'ять років – у Омському педучилищі. 1 жовтня 1965 року зарахована на посаду старшого викладача методики української та російської мови Глухівського вишу. З 1983 по 1984 рік виконувала обов'язки завідуючого кафедри мови та літератури Глухівського державного інституту ім. С. М. Сергеева-Ценського. 5 жовтня 1985 року вийшла на пенсію. Проте продовжувала працювати в університеті, згідно документів особової справи, до 2 січня 1986 року [1].

³ Черепанова (Восводкіна) Євгенія Олександрівна народилася 28 грудня 1929 року в с. Семенівське Виноградівського району Архангельської області у родині робітника. З 1937 по 1937 рік навчалася у Березніковській середній школі. З 1947 по 1949 роки навчалася у Архангельському педучилищі, по завершенні якого працювала вчителем російської мови та літератури в с. Ракула, Архангельської області. Упродовж 1951-1952 років продовжила навчання на четвертому курсі Архангельського педучилища. З 1953 по 1961 роки працювала у середніх школах Російської федерації (Куйбишевська область) та УРСР (м. Ромни, Сумська область). З березня 1961 року працювала на посаді асистента Глухівського педінститута, а 1 вересня 1971 року – переведена на посаду викладача. 5 вересня 1973 року обрана на посаду старшого викладача. У 1973 році захистила кандидатську дисертацію з топоніміки Чернігівсько-Сумського Полісся на раді Інституту літератури ім. Я. Купали та Інституту мовознавства ім. Я. Коласа АН БРСР. 30 вересня 1974 року обрана на посаду доцента, а у наступному році - декана факультету підготовки вчителів початкових класів. 7 грудня 1979 року звільнилася з інституту у зв'язку із переходом на роботу в інший виш [15].

⁴ Казнадзей Йосип Моїсейович народився 15 листопада 1907 року в с. Ходорків Попільнянського району Житомирської області в родині робітника. З 1926 по 1931 роки навчався у Київському педагогічному інституті професійної освіти на соціально-економічному факультеті. До призову в армію (1931 рік) працював у Красилівській трудовій школі (Іванківський район, Київська область), Почуйківській школі (Попільнянський район, Житомирської області), Барському агротехнічному технікумі (Вінницька область), Київському будівельному інституті. До 1944 року працював у системі середньої освіти УРСР. З 1944 по 1952 роки викладає в Конотопському учительському інституті. З 1952 року перебував на посаді старшого викладача кафедри мови Глухівського педінституту. Захистив кандидатську дисертацію на раді Київського університету імені Т. Г. Шевченка 28 грудня 1964 року на тему: «Разговорно-просторечная и диалектная лексика стихотворных произведений А. Т. Твардовского». Проте диплом кандидата філологічних наук отримав лише у січні 1970 року, а через два роки - диплом доцента. 2 січня 1985 року звільнений з роботи у зв'язку із виходом на пенсію [4].

його доньку Л. Й. Казнадзей¹, Л. Т. Никонорову²; пізніше з'явилося подружжя Г.С.³ та Г. В. Ковальчуків, Ю. З. Круть⁴ і багатьох інших. З Ю. З. Крутем, В. О. Горпиничем, Н. О. Головань⁵ ми працювали разом і в Кіровограді.

В інституті була добра традиція відзначати свята всім колективом, і це лише зміцнювало, згуртовувало його.

Так ми працювали в Глухові протягом 4-5 років. З легкої руки В. О. Горпинича та керівництва інституту нас направили до цільової аспірантури в Київ. Т.І. 1968 року вступила до аспірантури Інституту мовознавства імені О. О. Потебні АН УРСР, а О. Є. – наступного року став аспірантом кафедри української літератури Київського педінституту імені Горького (нині це Національний педуніверситет ім. М. Драгоманова). Т.І. продовжувала досліджувати топонімію Сумщини у генетико-словотвірному плані, наслідком чого нею вчасно була захищена кандидатська дисертація зі спеціальності "Українська мова".

Наближався час завершення аспірантури і в О. Є., його дисертаційна робота була присвячена дослідженню проблеми "Довженко і фольклор". Робота була готова до захисту. І в цей час постає житейська проблема: куди їхати на роботу – повертатися до Глухова, де залишився той-таки один педфак, то до того ж, час від часу прохоплювалися розмови про його закриття? Чи шукати інші місця працевлаштування? Ми розуміли, що юридично маємо повернутися до Глухова. І в цей час ніби сам Господь Бог посилав нам зустріч у Києві з Олександром Дмитровичем Томчуком. То була для нас незабутня, справді батьківська розмова. Він зрозумів наші порухи душі, наше бажання працювати у вищі, де був би міцний філологічний факультет, де була б відповідна атмосфера для нашого фахового зростання. І, як батько, Олександр Дмитрович "благословляє" нас: дає "відпускну" не повертатися до Глухова, який хоч і

¹ Казнадзей Лідія Йосипівна народилася 1 серпня 1935 року в м. Суми у родині вчителя. У 1953 році завершила навчання у Конотопській жіночій школі № 4. З 1953 по 1957 рр. здобуває вищу освіту на російському відділенні факультету мови та літератури Київського державного педагогічного університету ім. М. Горького. Упродовж 1957 по 1959 роки працювала вчителькою російської мови та літератури Виступицької школи, Овруцького району, Житомирської області. Наступні п'ятнадцять років свого життя присвятила Глухівському педінституті, спочатку як старший лаборант, а пізніше асистент [5].

² Никонорова (Додопова) Лідія Тимофіївна народилася 2 жовтня 1928 року в м. Муром Володимирської області у родині службовця. Після закінчення Муромської школи чотири роки навчалася в Іванівському державному педагогічному інституті на факультеті іноземних мов, німецьке відділення. Упродовж 1952 – 1955 років працювала вчителем німецької мови у Калузі. З 1955 по 1959 роки працювала перекладачем при військовій комендатурі Групи радянських військ у Німеччині. У серпні 1962 року була зарахована на посаду викладача (з 1964 р. – старшого викладача) Глухівського педінституту. З 1967 по 1981 роки працювала завідувачем предметно-методичної комісії іноземних мов, а з 1981 року – старшим викладачем кафедри іноземних мов. 1989 року була рекомендована на посаду завідувача кафедри іноземних мов. 1994 року була звільнена з роботи у зв'язку із закінченням трудового договору [10].

³ Ковальчук Генріх Степанович народився 1 серпня 1936 року в с. Буша Ямпільського району Вінницької області у родині службовців. Після закінчення у 1954 році Ямпільської середньої школи п'ять років навчався на філологічному факультеті Ужгородського державного університету. Упродовж 1960 – 1964 років працював вчителем української та російської мови та літератури у школах Вінницької та Житомирської областей. Наступні три роки навчається в аспірантурі кафедри української літератури Ужгородського університету. З 1967 року працював у Глухівському педінституті. У вересні 1967 року старший викладач кафедри мов та літератури обирається деканом факультету підготовки вчителів початкових класів. З грудня 1967 по серпень 1983 року виконував обов'язки проректора з навчальної та наукової роботи. У 1981 році захистив кандидатську дисертацію на тему: «Зінаїда Тулуб – автор історичного роману» З 1983 року працював доцентом кафедри мов та літератури. У 1988 році обирається деканом факультету дошкільного виховання, а у 1993 році – деканом педфаку. 1998 року обраний на посаду проректора із заочної форми навчання. 2004 року звільнений з роботи за власним бажанням [6].

⁴ Круть Юрій Зіновійович народився 30 вересня 1928 року в м. Торчин Волинської області в селянській родині. У 1948 році закінчив Торчинську середню школу та поступив на філологічний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка. За сімейними обставинами змушений тимчасово припинити навчання. Згодом поновився у цьому ж вищі, який закінчив у 1957 році. Наступні вісім років працював у школах Івано-Франківської та Волинської областей. Одночасно, з 1960 по 1964 роки, навчався у заочній аспірантурі Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка АН УРСР. Захистив кандидатську дисертацію на тему: «Трилогія Володимира Міноча і питання розвитку повоєнної словацької літератури». З серпня 1965 року працював старшим викладачем української мови і літератури Глухівського педагогічного інституту. Звільнений з роботи 1 грудня 1967 року у зв'язку із переходом на роботу до Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР [8].

⁵ Головань Ніна Олексіївна народилася 2 січня 1939 року в с. Русанівка Липоводолинського району Сумської області в сім'ї службовця. З 1946 по 1957 рік навчалася у Роменській середній школі № 1, а упродовж 1960 - 1964 років здобувала вищу освіту в Глухівському педагогічному інституті на факультеті педагогіки та методики початкової освіти. 16 серпня 1964 року зарахована асистентом кафедри педагогіки цього вузу. Головань Н. О. була звільнена з роботи 8 жовтня 1969 року у зв'язку із вступом до стаціонарної аспірантури (Науково-дослідницький інститут психології УРСР) [2].

став для нас рідним, але хотілося чогось фахово вищого. Так ми розлучилися з містом і інститутом, що став для нас колискою фахового становлення, і за це ми йому завжди вдячні.

За часи аспірантські ми бували в Глухові то на конференціях, то в інших справах; спостерігаючи, як змінюється древнє місто, зростає інститут, що нині носить горде найменування Національного університету імені Олександра Довженка. До речі, в наші часи він носив ім'я Сергеева-Ценського, що в нас, філологів-україністів, викликало певний подив. Але справедливість взяла гору, коли вишу присвоїли ім'я Олександра Довженка. У цьому є і історична логіка, і національний патріотизм.

Отож, по завершенні аспірантури та після захисту дисертацій ми поїхали на роботу до Кіровограда. Степова Кіровоградщина – мала батьківщина О. Є., тут у педінституті був філологічний факультет, якому бракувало молодих дипломованих фахівців. І ректорат на чолі з Федором Гнатовичем Овчаренком (до речі, колишнім заступником Міністра освіти УРСР) охоче прийняв нас, молодих ще кандидатів філології, у лави своїх викладачів. Тут ми і працюємо з 1972 року і понині. Т. І. майже 40 років віддала кафедрі української мови, стала доцентом, автором близько 100 наукових та методичних праць. А коли на кафедрі з'явилися професори і була відкрита аспірантура, вона включається у підготовку майбутніх кандидатів наук, яких у неї чотири, і всі вони успішно працюють у різних вишах міста та України.

Кар'єрні сходинки О. Є. на рідній землі виявилися досить стрімкими: він майже одразу обійняв посаду декана філфаку, а через рік стає проректором із наукової роботи. З 1979 до 2003 року – О. Є. Поляруш – незмінний ректор вишу. За його ректорства інститут набуває статусу університету, починає носити ім'я нашого земляка Володимира Винниченка, виш розбудовується, зростає кількість факультетів і спеціальностей, а відповідно якісно поліпшується професорсько-викладацький корпус. Без жарту тут не обійтися. Коли колишній колега, а нині знаний літературознавець, професор Києво-Могилянської академії В. Є. Панченко якимось, уже по тому, як О. Є. пішов із посади ректора, пожартував: закінчився, мовляв, у нас період дворянський, а розпочався різночинський. Його слова виявилися пророчими: з 2003 року понині в університеті помінялося вже чотири ректора, і це за якісь 8-9 років. О. Є. досі працює професором кафедри української літератури. Т. І. в 2011 році вийшла на пенсію.

І ще раз хочемо наголосити, що з глухівських у Кіровограді було в свій час ціле земляцтво: тут до виходу на пенсію працювала кандидатом психології, доцент Головань Ніна Олексіївна (вона, до речі, випускниця Глухівського педінституту), доцент філології Круть Юрій Зіновійлович. Тривалий час кафедру української мови очолював доктор філології, професор Горпинич Володимир Олександрович, нині він працює в Дніпропетровському університеті. На кафедрі української мови шість доцентів – його вихованці, які є ядром кафедри.

Та як би нам добре не велося в степовому Кіровограді, який за ці 40 років теж став для нас рідним, та все ж Глухів, його педінститут, чудова поліська природа, наші перші викладацькі кроки лишилися для нас обох на все життя чимось рідним, незабутнім, пам'ятним. Бо то була наша молодість, багато чого, що в житті буває першим. Ми начувані, яким гарним став древній Глухів, знаємо, як розрісся університет, і надзвичайно пишаємося з того. Є у нас одна заповітна мрія – побувати в Глухові, походити тими доріжками, якими колись ходили. Сподіваюсь, що цю мрію реалізуємо, бо на те є і бажання і сили, і можливості. Отож, до зустрічі, дорогі колеги, до зустрічі, наш древній, але такий юний Глухове!

Працвігання вашому місту й університету! Vivat!

Щиро Ваші

Олег Євгенович Поляруш (підпис)

Тамара Іванівна Поляруш (Петрушанко) (підпис)

Листопад 2012 р.

м. Кіровоград

1. Відомчий архів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (далі ВАГНПУ). – Особова справа (Глушенко В. Д.) – пагінація відсутня.
2. ВАГНПУ. – Особова справа (Головань Н. О.) – 16 л.
3. ВАГНПУ. – Особова справа (Горпинич В. О.) – 29 л.
4. ВАГНПУ. – Особова справа (Казнадзей Й. М.) – пагінація відсутня.
5. ВАГНПУ. – Особова справа (Казнадзей Л. Й.) – 29 л.
6. ВАГНПУ. – Особова справа (Ковальчук Г. С.) – 153 л.
7. ВАГНПУ. – Особова справа (Ковміра Ю. Е.) – 35 л.
8. ВАГНПУ. – Особова справа (Круть Ю. З.)
9. ВАГНПУ. – Особова справа (Мукан А. М.) – 25 л.
10. ВАГНПУ. – Особова справа (Никонорова Л. Т.) – пагінація відсутня.
11. ВАГНПУ. – Особова справа (Поляруш О. С.) – 24 л.
12. ВАГНПУ. – Особова справа (Поляруш Т. І.) – 19 л.
13. ВАГНПУ. – Особова справа (Сущенко М. В.) – 18 л.
14. ВАГНПУ. – Особова справа (Томчук О. Д.) – 53 л.
15. ВАГНПУ. – Особова справа (Черепанова Є. О.) – 60 л.
16. Глухівський державний педагогічний інститут 1874-1994 рр. / Белашов В. І., Гурець М. П., Заїка В. В. – Суми, 1994.
17. Задорожна Л. В. Педагогічні здобутки викладачів Глухівського учительського інституту дореволюційного періоду (1874 – 1917 рр.) / Задорожна Л. В. – Глухів: РВВ ГДПУ, 1990.

This article deals with first memoirs' publishing of Polyarush family about intelligent life in Hlukhiv during 1960-th.

Keywords: Hlukhiv, Pedagogical Institute, Graduate School, memories, O. E. and T. I. olyarush, O. D. Tomchuk.

1. Vidomchy arkhiv Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho univertsytetu imeni Oleksandra Dovzhenka (dali VAHNPU). – Osobova sprava (Hlushchenko V. D.) – pahinatsiia vidsutnia.
2. VAHNPU. – Osobova sprava (Holovan N. O.) – 16 l.
3. VAHNPU. – Osobova sprava (Horpynych V. O.) – 29 l.
4. VAHNPU. – Osobova sprava (Kaznadzei Y. M.) – pahinatsiia vidsutnia.
5. VAHNPU. – Osobova sprava (Kaznadzei L. Y.) – 29 l.
6. VAHNPU. – Osobova sprava (Kovalchuk H. S.) – 153 l.
7. VAHNPU. – Osobova sprava (Kovmira Yu. E.) – 35 l.
8. VAHNPU. – Osobova sprava (Krut Yu. Z.)
9. VAHNPU. – Osobova sprava (Mukan A. M.) – 25 l.
10. VAHNPU. – Osobova sprava (Nykonorova L. T.) – pahinatsiia vidsutnia.
11. VAHNPU. – Osobova sprava (Poliarush O. Ye.) – 24 l.
12. VAHNPU. – Osobova sprava (Poliarush T. I.) – 19 l.
13. VAHNPU. – Osobova sprava (Sushchenko M. V.) – 18 l.
14. VAHNPU. – Osobova sprava (Tomchuk O. D.) – 53 l.
15. VAHNPU. – Osobova sprava (Cherepanova Ye. O.) – 60 l.
16. Hlukhivskiy derzhavnyi pedahohichniy instytut 1874 - 1994 rr. / Bielashov V. I., Hurets M. P., Zaika V. V. – Sumy, 1994.
17. Zadorozhna L. V. Pedahohichni zdobutky vykladachiv Hlukhivskoho uchytelskoho instytutu dorevoliutsiinoho periodu (1874 – 1917 rr.) / Zadorozhna L. V. – Hlukhiv: RVV HDPU, 1990.

Крыжановский В. М.

ВОСПОМИНАНИЯ СЕМЬИ ПОЛЯРУШЕЙ О ГЛУХОВСКОМ ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ИНСТИТУТЕ (1964 - 1972 ГГ.)

В статье впервые опубликованы воспоминания семьи Полярушей об интеллектуальной жизни Глухова в 1960-х годах.

Ключевые слова: Глухов, педагогический институт, аспирантура, воспоминания, О. Е. и Т. И. Поляруша, А. Д. Томчук.

© Крижанівський В. М.

Стаття надійшла до редколегії 22. 05. 2014 р.